

INFORMACIÓN PARA A MULLER EMBARAZADA E PUÉRPERA SOBRE A ASISTENCIA OBSTÉTRICA NOS CENTROS SANITARIOS DE ATENCIÓN PRIMARIA EN RELACIÓN CO NOVO CORONAVIRUS (SARS-CoV-2)

Versión 09/05/2022

Que é o novo coronavirus e que enfermidade produce?

O SARS-CoV-2 é un novo tipo de coronavirus, detectado por primeira vez en decembro de 2019 na cidade de Wuhan (China). Este virus afecta ás persoas e produce a enfermidade COVID-19.

Como se transmite?

Considérase que o coronavirus SARS-CoV-2 pode transmitirse de persoa a persoa por diferentes vías, sendo a principal mediante a inhalación de aerosois e gotas respiratorios por unha persoa susceptible, emitidos por unha persoa infectada. Tamén se pode producir o contaxio por contacto indirecto a través das mans ou obxectos contaminados coas secrecións respiratorias da persoa infectada, coas mucosas das vías respiratorias e a conxuntiva dos ollos da persoa susceptible.

A transmisión vertical nai-fillo/a, nos casos que ocorre, considérase que se produce despois do nacemento, polo contacto estreito do bebé coas secrecións respiratorias da nai.

Respecto da transmisión a través do leite materno, non hai evidencia de que se propague a infección da nai ao/á fillo/a por esta vía. Nos diferentes estudos publicados non se detectaron virus viables no leite materno. A lactación natural non se asocia a unha maior transmisión.

Que facer para reducir o risco de contraer o coronavirus?

Debe seguir as instrucións que as autoridades sanitarias indican para a prevención e control da transmisión desta enfermidade, que poden cambiar segundo a evolución da pandemia, polo que convén que revise periodicamente as mesmas na web do Servizo Galego de Saúde/Consellería de Sanidade (<https://coronavirus.sergas.es>).

Medidas xenéricas de protección individual que debe ter en conta:

- Hixiene de mans frecuente (lavado con auga e xabón polo menos durante 20 segundos ou emprego de solucións hidroalcohólicas),

especialmente despois do contacto directo con persoas enfermas ou da súa contorna.

- Uso de máscara, respectando as excepcións e indicacións contempladas na lexislación vixente. Debe cubrir o nariz ata a barbela incluída, evite tocala despois de posta e se o fai lave as mans e cámbiea cando estea húmida ou tras 4 horas de uso.

- Manteña unha distancia interpersoal de seguridade.
- Evite aglomeracións.
- Reduza as viaxes ás estritamente necesarias.
- Realice unha limpeza frecuente de superficies e utensilios ao alcance.
- Evite tocarse os ollos, o nariz e a boca, xa que as mans facilitan a transmisión.
- Realice ventilación adecuada de espazos interiores.
- Cúbrase a boca e o nariz co cóbado flexionado ao tusir ou esbirrar, use panos dun só uso e tíreos tras a súa utilización.

No caso de que estea vostede embarazada e infectada por SARS-CoV-2 ou sospeite que o pode estar, debe poñerse en contacto cos servizos sanitarios, de acordo coas recomendacións e protocolos vixentes en cada momento na Comunidade Autónoma de Galicia co fin de valorar a súa situación clínica.

Cales son os síntomas da enfermidade COVID-19?

Os síntomas máis comúns inclúen febre, tose, dor de gorxa, conxestión nasal, calafríos e sensación de falta de aire. Outros síntomas da enfermidade poden ser perda de olfacto (anosmia) e/ou gusto (axeusia), dor muscular, dor torácica, dor de cabeza, síntomas dixestivos como diarrea e dor abdominal. Na maioría dos casos a sintomatoloxía será leve ou moderada.

Na actual situación de pandemia polo novo coronavirus, como se organizan as consultas programadas e a educación sanitaria de grupo en atención primaria, especialmente a pre e posnatal?

Na actualidade mantéñense as consultas prenatais e puerperais presenciais e continuase a potenciar tamén as consultas telefónicas ou telemáticas, cando se poida resolver un problema de saúde con efectividade e seguridade mediante estes modos de atención.

No caso de que o seu estado de saúde non lle permita asistir ás consultas programadas coa/co súa/seu matrona/matrón de atención primaria, acórdese de contactar por teléfono para programar unha nova cita, tan pronto se recupere e remate o período de illamento.

Se vostede se sente máis preocupada do habitual ou nota que ten cambios de estado de ánimo repentinos, que se sente constantemente incompetente como nai ou incluso nota rexeite cara o bebé, comuníquello a un/unha profesional da saúde.

En relación coas sesións de educación sanitaria de grupo pre ou posnatais presenciais, manteranse sempre e cando sexa posible. Pregunte á súa matrona ou matrón pola posibilidade de levalas a cabo vía telemática mediante o uso de tecnoloxías da información e a comunicación.

As sesións de educación sanitaria de grupo proporcionan coñecementos e habilidades, tanto ás mulleres como ás súas parellas, sobre o seu coidado e o do seu fillo/a e sobre como abordar dúbidas e preocupacións relacionadas coa maternidade/paternidade ou coa situación de pandemia que estamos a vivir.

Durante as sesións presenciais de educación sanitaria de grupo pre e posnatais, todas as persoas asistentes respectarán a distancia interpersonal, usarán a máscara adecuadamente e realizarán unha coidadosa hixiene de mans.

Como ten que actuar no caso de que sexa imprescindible acudir ao centro de saúde?

Siga as indicacións que o persoal do centro de saúde lle indique, respecte a distancia interpersonal de seguridade e poña en práctica as medidas xerais de prevención de infeccións e de protección individual anteriormente comentadas.

Permitiráselle estar acompañada dunha persoa que deberá reunir os seguintes requisitos: preferentemente convivente, e vacinada, que non teña sido contacto nos 10 días previos, e sen síntomas compatibles coa COVID-19.

Que efectos ten o novo coronavirus SARS-Cov-2 sobre a saúde das mulleres embarazadas e puérperas?

Os cambios inmunolóxicos e fisiolóxicos que ocorren durante a xestación, fan ás embarazadas máis susceptibles a calquera infección bacteriana e viral,

como a producida polo virus SARS-CoV-2. Infeccións por outros virus respiratorios como o da gripe ou outros tipos de coronavirus como o SARS-CoV-1 ou o MERS-CoV, asociáronse a complicacións no embarazo.

Ao inicio da pandemia suxeriuse que a maioría das embarazadas poderían pasar a enfermidade de forma leve ou asintomática, sendo os síntomas máis comúns tose e febre; pero actualmente o embarazo considérase que é unha situación de maior risco de complicacións do curso clínico da COVID-19 (ingreso en UCI, ventilación mecánica e morte, aínda que o risco xeral de morte segue sendo baixo).

Así mesmo, a COVID-19 tamén constitúe un maior risco para o propio curso do embarazo, particularmente no terceiro trimestre (preeclampsia e eventos trombóticos, parto prematuro, maior probabilidade de que o neonato sexa ingresado na UCI neonatal).

Os factores de risco para o curso grave da COVID-19 no embarazo, inclúen a maior idade da xestante, o índice de masa corporal elevado, a hipertensión arterial crónica, a diabetes preexistente e a preeclampsia.

Segundo estudos recentes, nas mulleres embarazadas con COVID-19 aumenta case ao dobre o risco de sufrir preeclampsia/eclampsia, máis do triplo de posibilidades de infección grave, cinco veces máis probabilidade de ingreso en UCI e aumento da probabilidade de morte.

Respecto á transmisión da enfermidade da nai ao feto, nun estudo realizado por 43 hospitais en 18 países, un 13% dos neonatos de mulleres con COVID-19 infectáronse, sendo máis frecuente a transmisión cando se realizou unha cesárea. A lactación natural non se asociou a unha maior transmisión.

Se vostede está embarazada e sente unha dificultade respiratoria de aparición brusca ou un agravamento da mesma, é importante que contacte, o antes posible, con profesionais sanitarios/as do seu centro de saúde ou co 061 para que lle realicen unha valoración clínica.

Que efectos ten o coronavirus SARS-CoV-2 sobre o feto?

Aínda que nas mulleres embarazadas con COVID-19 a prematuridade é máis frecuente, o curso clínico da enfermidade en neonatos ten bo pronóstico.

Como actuar se ten síntomas de sospeita de COVID-19 durante o embarazo ou o puerperio?

Se ten calquera síntoma que lle faga sospeitar dunha infección compatible con COVID-19, teña en conta as seguintes recomendacións:

- Aplique as **medidas xerais de prevención e control de infeccións que se propagan por aerosois e contacto con gotas** (manter unha distancia interpersonal de seguridade, uso adecuado de máscara homologada que cubra dende o nariz ata a barbela incluída e hixiene frecuente de mans).

- Sempre que o seu estado de saúde llo permita, evite acudir ao centro de saúde e solicite cita para consulta telefónica co persoal sanitario do seu centro de saúde (persoal sanitario especialista en medicina familiar e comunitaria ou en enfermaría obstétrico-xinecolóxica/matrona) para comunicarlle os síntomas que presenta (febre, tose, dor de gorxa, dificultade respiratoria de calquera gravidade, dores musculares, diarrea, falta de gusto ou olfacto...). Fóra do horario de consulta do centro de saúde, pode contactar por teléfono co persoal médico do PAC ou chamar ao teléfono de *información sobre o coronavirus* **881 540 045**. En ambos casos proporcionaranlle información e indicaranlle as actuacións a seguir.

SOSPEITA DE CORONAVIRUS	URXENCIAS E EMERXENCIAS
• Centro de saúde • Teléfono de información sobre o coronavirus 881 540 045	061

- No caso de que presente síntomas de infección compatible con COVID-19, se vostede está embarazada, indicaráselle a realización dunha proba para confirmar ou descartar a infección polo novo coronavirus.

- No caso de que acuda directamente a un centro de atención primaria con sintomatoloxía compatible con COVID-19, leve posta unha máscara cirúrxica en todo momento e informe ao persoal da área administrativa que ten síntomas compatibles con COVID-19. No centro recoméndase que realice hixiene de mans.

- Se é necesario valorar o benestar do bebé ou da nai será derivada ao hospital para realizar as probas pertinentes en función das semanas de embarazo (p.e. rexistro cardiotocográfico). Poderá estar acompañada por

unha persoa, preferentemente convivente e vacinada, que non teña contacto cun caso nos últimos 10 días e que non teña sintomatoloxía compatible coa COVID-19.

- Co fin de limitar a transmisión da COVID-19 e diminuír o número contaxios polo SARS-CoV-2, se vostede ten unha proba diagnóstica de infección activa (PDIA) positiva, considerase que é un caso confirmado da COVID-19, e debe seguir unha serie de recomendacións preventivas ata pasados 10 días do inicio de síntomas ou dun resultado positivo se é asintomática. Se a intensidade dos síntomas lle dificultan a súa actividade diaria, quede no domicilio ata que mellore e siga unha serie de recomendacións para previr a trombose venosa.

- Mantéñase activa, procurando ter unha rutina diaria, camiñe dentro do domicilio ou arredores, practique exercicios de flexibilidade e estiramientos de flexión e extensión e movementos circulares cos pes, varias veces ao día, evite estar sentada ou cruzar as pernas por moito tempo, faga exercicio suave como pilates ou ioga para embarazadas, exercicios respiratorios e de relaxación.

Que ocorre coas consultas programadas prenatais e puerperais no caso de sospeita ou confirmación de COVID-19?

No caso de confirmación de COVID-19, pospoñeranse as súas consultas programadas presenciais de atención ao embarazo/puerperio en atención primaria ata que a súa situación clínica permita acudir ao centro de saúde. No caso das embarazadas, terase tamén en conta que o aprazamento non interfira cos prazos legais establecidos na Lei Orgánica 2/2010, de 3 de marzo, de saúde sexual e reprodutiva e da interrupción voluntaria do embarazo.

Se a consulta programada non se pode demorar e o motivo de consulta é susceptible de ser atendido no domicilio da muller, sempre que sexa posible, unha matrona ou matró n ou outro/a profesional do equipo de atención primaria desprazarase ao seu domicilio. Cando isto non sexa factible, siga as indicacións que os e as profesionais lle proporcionen.

Como debe actuar se considera que ten unha urxencia médica durante o embarazo ou o puerperio?

Se vostede ten sintomatoloxía compatible coa COVID-19 e precisa

atención obstétrica que considera urxente, recoméndase que primeiro contacte telefonicamente co equipo de atención primaria que habitualmente realiza o seguimento prenatal ou puerperal (matrona ou matróon ou médico/a de atención primaria) para comunicarlle a súa situación e que poidan realizar unha valoración da súa situación clínica. Se a urxencia se producira fóra do horario ordinario de consulta de atención primaria, debe chamar ao **061**.

En función da gravidade, proporcionaráselle información por teléfono ou se necesita atención presencial, indicarlle que acuda á consulta do centro de saúde ou a urxencias do hospital.

No caso de que vostede necesite desprazarse a un centro sanitario para recibir atención presencial, sempre que a súa situación clínica llo permita, fágao preferentemente en vehículo particular e siga as recomendacións xerais de prevención e control vixentes en cada momento.

Ao chegar ao centro sanitario e durante todo o proceso de atención, é importante que tanto vostede como a persoa que a acompañe advirtan que presenta síntomas compatibles coa COVID-19 e que acode por unha urxencia relacionada co seu embarazo ou puerperio ou por empeoramento da sintomatoloxía da COVID-19. Desta forma o persoal sanitario e non sanitario tomará as medidas preventivas oportunas.

Cales son as recomendacións a seguir con respecto á lactación materna se vostede ten sospeita ou confirmación de COVID-19?

A lactación materna protexe fronte a aparición dalgunhas enfermidades e a morte no período posnatal e durante toda a infancia. O efecto protector é particularmente intenso contra as enfermidades infecciosas, que se preveñen mediante a transferencia directa a través do leite de anticorpos e outros factores antiinfecciosos da nai ao seu fillo ou filla.

Evitar aleitar ao bebé ou deixar de facelo por padecer a COVID-19, pode supoñer un aumento do risco para o/a lactante fronte a esta nova enfermidade e as súas complicacións.

O coñecemento científico actual sobre a COVID-19 recomenda iniciar e manter a lactación materna, sempre que as condicións clínicas do recentemente nado e da súa nai así o permitan.

A Organización Mundial da Saúde (OMS) e outros organismos internacionais recomiendan manter a lactación materna exclusiva os 6 primeiros meses de vida, tanto para casos confirmados como probables de

COVID-19 e mantendo medidas para a prevención da infección. Recoméndase continuar coa lactación materna despois dos seis meses, xunto con outros alimentos complementarios adecuados, ata os dous anos de idade ou máis, mentres vostede e o seu fillo/a o desexen.

Se vostede presenta síntomas de COVID-19, e está aleitando, debe utilizar unha máscara sempre, tamén durante a alimentación do seu fillo ou filla e realizar a hixiene das mans antes e despois do contacto co neno ou nena, así como limpar e desinfectar de forma rutineira as superficies coas que estivo en contacto. Entre tomas, sempre que sexa posible, procure manter unha distancia de seguridade co bebé cando non precise collelo no colo e realizar unha correcta ventilación da habitación.

En situacións nas que a gravidade dos síntomas da COVID-19 ou outras complicacións lle impidan coidar ao seu bebé ou continuar temporalmente coa lactación materna directa, se o desexa pode extraer o leite (para continuar alimentando ao seu bebé e tamén para evitar problemas de ingurxitación mamaria ou mastite). Pida axuda a outra persoa sa para que, de forma segura, lle administre ao bebé o leite que vostede se sacou. A persoa coidadora que llo proporcione aplicará tamén as medidas apropiadas de prevención e control de infeccións. O bebé pode continuar beneficiándose das vantaxes da lactación materna mentres vostede non pode alimentalo directamente ao peito.

O leite extraído para ser administrado ao bebé por outra persoa sa non necesita ser pasteurizado. Tamén se pode conxelar para darllo máis adiante.

É preciso ter precaucións especiais en relación cos nenos/as alimentados con preparados infantís?

Se vostede optou pola alimentación do seu fillo ou filla con preparados infantís, teña especial precaución coa hixiene do material utilizado para a preparación do leite. Utilice máscara durante todo o procedemento, previo lavado de mans, limpe todos os utensilios con auga quente e xabón antes e despois de cada uso e esterilíceos unha vez ao día.

No caso de que vostede sexa un caso sospeitoso ou confirmado de COVID-19 é necesario que extreme o lavado de mans antes e despois de ofrecerlle a toma ao bebé e utilice unha máscara cando estea na mesma habitación que o neno ou nena. Siga as pautas estándar de alimentación infantil, coas máximas precaucións de hixiene respiratoria e de contacto con

gotas/aerosois, tamén cando a toma de leite lle sexa administrada por outra persoa coidadora, que debe estar sa.

Por que é importante que vostede se vacine fronte a COVID-19 durante o embarazo e o período de lactación?

A vacinación é o mellor xeito de protexerse contra os riscos coñecidos da COVID-19 no embarazo.

Dados os riscos que supón a COVID-19 e os datos dispoñibles de utilización de vacinas fronte esta enfermidade en mulleres embarazadas, que non indican un problema na seguridade, unidos ás recomendacións que actualmente se aplican noutros países, recoméndase a **vacinación das mulleres embarazadas e lactantes con vacinas de ARNm** (Comirnaty ou Spikevax), sobre todo no caso de que vostede teña outras enfermidades ou estea nunha situación de maior risco de contaxio.

Os anticorpos que a vacinación produce durante o embarazo poderían achegarlle ao feto protección fronte á COVID-19. A vacina non se considera que supoña un factor de risco para o lactante.

A vacinación pode evitar complicacións durante o embarazo, especialmente, se existen factores de risco (obesidade, idade maior de 35 anos, hipertensión arterial, diabetes ou preeclampsia).

Non existe contraindicación para vacinarse fronte a COVID-19 en ningún trimestre do embarazo. É recomendable que a embarazada chegue a finais do 2º trimestre ou ao terceiro trimestre da xestación coa pauta completa de vacinación contra a COVID-19.

Se despois de vacinarse, ten febre, debe tomar o antitérmico pautado polo/a seu/súa médico/a, porque a febre pode asociarse a efectos adversos durante o embarazo.

É importante tamén que as persoas da súa contorna estean correctamente vacinadas fronte a COVID-19 e que, tanto vostede como as persoas coas que conviva, reforcen as medidas de prevención: limitar ao máximo os contactos, usar máscara, lavarse as mans, ventilar os espazos, manter a distancia interpersonal e evitar as aglomeracións.

Se vostede está aleitando ao seu bebé, teña en conta que se recomenda que se vacine con vacinas de ARNm (Comirnaty ou Spikevax), tendo en conta as posibles contraindicacións individuais. Recoméndase a vacinación, sobre todo, se vostede ten algunha enfermidade ou situación que aumente o risco

de contaxio.

Se vostede non se puido vacinar por calquera motivo e desexa vacinarse, poderá solicitar cita por teléfono (**881 540 045**) ou a través web (sergasmóbil). Tamén pode acudir sen cita aos [puntos de vacinación](#).

É preciso gardar un tempo entre a administración da vacina fronte a COVID-19 e outras vacinas?

Non é preciso agardar un intervalo entre a administración de vacinas COVID-19 e outras vacinas. Isto inclúe a administración simultánea da vacina COVID-19 con outras vacinas o mesmo día, sendo esa administración en lugares anatómicos diferentes, sempre que sexa posible.

Recursos online

- Información do Servizo Galego de Saúde sobre o novo coronavirus: <https://coronavirus.sergas.gal/>
- Documentos técnicos do Ministerio de Sanidade para profesionais sobre o novo coronavirus: <https://www.mscbs.gob.es/profesionales/saludPublica/ccayes/alertasActual/nCov/documentos.htm>
- UNICEF: <https://www.unicef.org/covid-19>
- Organización Mundial de la Salud. <https://www.who.int/es/news-room/q-a-detail/q-a-on-covid-19-pregnancy-childbirth-and-breastfeeding>
- European Center for Disease Control ECDC: <https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19-pandemic>
- IHAN. Iniciativa para la humanización de la asistencia al nacimiento y la lactancia. Apartado de Recursos: <https://www.ihan.es/>
- Asociación Española de Lactancia Materna. <http://aelama.org/>
- Asociación para la Promoción e Investigación científica y cultural de la Lactancia Materna (APILAN): <https://apilam.org/>
- Página web sobre lactancia, medicamentos y enfermedades: <http://www.e-lactancia.org/>
- Federación galega de grupos de apoio á lactación materna FEDEGALAMA: <https://coideatecoidame.sergas.es/Lactacion-natural/Grupos-apoio-lactacion?idioma=ga>
- Federación Española de Asociaciones Pro-lactancia materna FEDALMA: <https://www.fedalma.org/>
- La Liga de la Leche Internacional: <https://www.llli.org/>
- Federación galega de grupos de apoio á lactación materna FEDEGALAMA: <https://coideatecoidame.sergas.es/Lactacion-natural/Grupos-apoio-lactacion?idioma=ga>

➤ Federación Española de Asociaciones Pro-lactancia materna FEDALMA:
<https://www.fedalma.org/>

Bibliografía:

1. Centers for Disease Control and Prevention. Breastfeeding and Caring for Newborns if You Have COVID-19. Updated Jan. 20, 2022. Disponible en: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/if-you-are-sick/pregnancy-breastfeeding.html>
2. E-lactancia. Infección Materna por Coronavirus 2019-nCoV (COVID-19). Disponible en: <https://www.e-lactancia.org/breastfeeding/maternal-coronavirus-2019-ncov-infection-covid-19/product/>
3. IHAN España. Lactancia materna ante la pandemia de Coronavirus COVID-19. Información para familias con niños y niñas pequeños. Versión 7 de noviembre de 2021. Disponible en: https://www.ihan.es/wp-content/uploads/IHAN-INFORMACION-PARA-FAMILIAS-COVID19-v3_07112021.pdf
4. Ministerio de Sanidad. Centro de Coordinación de Alertas y Emergencias Sanitarias. Dirección General de Salud Pública, Calidad e Innovación. Manejo de la mujer embarazada y el recién nacido con COVID-19. Documento técnico. Versión de 17 de junio de 2020. Madrid. Disponible en: https://www.mscbs.gob.es/profesionales/saludPublica/ccayes/alertasActual/nCov-China/documentos/Documento_manejo_embarazo_recien_nacido.pdf
5. Ministerio de Sanidad. Centro de Coordinación de Alertas y Emergencias Sanitarias. Dirección General de Salud Pública, Calidad e Innovación. Información científica-técnica sobre COVID-19 en distintos entornos y grupos de personas. Actualización, 2 de agosto de 2021. Disponible en: https://www.mscbs.gob.es/profesionales/saludPublica/ccayes/alertasActual/nCov-China/documentos/20200326_ITCoronavirus.pdf
6. Ministerio de Sanidad. Centro de Coordinación de Alertas y Emergencias Sanitarias. Dirección General de Salud Pública, Calidad e Innovación. Información científica-técnica sobre la Enfermedad por coronavirus, COVID-19. Actualización, 15 de enero 2021. Disponible en: <https://www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/ccayes/alertasActual/nCov/documentos/ITCoronavirus.pdf>
7. Ministerio de Sanidad. Estrategia de vacunación frente a COVID-19 en España. Actualización 9 modificada, de 2 de noviembre de 2021. Disponible en: https://www.sanidad.gob.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/vacunaciones/covid19/Actualizaciones_Estrategia_Vacunacion/docs/COVID-19_Actualizacion9_Modificada_EstrategiaVacunacion.pdf
8. Royal College of Obstetricians and Gynaecologists, Coronavirus (COVID-19)

Infection in Pregnancy. Information for healthcare professionals Version 14.3. London, Jan. 11, 2022. Dispoñible en: <https://www.rcog.org.uk/coronavirus-pregnancy>

9. Servizo Galego de Saúde. Subdirección Xeral de Atención Primaria. Dirección Xeral de Asistencia Sanitaria. Accións organizativas para garantir unha presencialidade segura nos centros de atención primaria. Santiago de Compostela. Novembro de 2021. Dispoñible en: https://coronavirus.sergas.gal/Contidos/Documents/978/Accions_organizativas_presencialidade_seguraAP.pdf

10. Sociedad Española de Neonatología. Recomendaciones para el manejo del recién nacido en relación con la infección por SARS-CoV-2. Versión 6.2. Actualización de 27/05/2020. Dispoñible en: https://static.elsevier.es/assets_org_prod/webs/42/pdf/Recomendaciones_pediaticas_Covid2.pdf?2

11. Sociedad Española de Trombosis y Hemostasia. Recomendaciones sobre profilaxis de enfermedad tromboembólica (ETV) en el embarazo y puerperio durante la pandemia COVID-19 (Versión 2). Actualización de 4 de febrero de 2022. Dispoñible en: <https://www.covid-19.seth.es/recomendaciones-sobre-profilaxis-de-enfermedad-tromboembolica-etv-en-el-embarazo-y-puerperio-durante-la-pandemia-covid-19/>

12. The American College of Obstetricians and Gynecologists. Enfermedad por coronavirus (COVID-19 Enfermedad por Coronavirus 2019), embarazo y lactancia. Última actualización: 3 de novembro de 2021. Dispoñible en: <https://www.acog.org/-/media/project/acog/acogorg/womens-health/files/faqs/sfaq511-spanish-covid-pregnancy.pdf?la=en&hash=1B54D52981E7A7A21350F1B4794A7DC5>

13. UNICEF. Enfermedad por coronavirus (COVID-19): lo que los padres deben saber. Cómo protegerse a sí mismo y a sus hijos. [Internet]. Dispoñible en: <https://www.unicef.org/easterncaribbean/coronavirus-disease-covid-19-what-parents-should-know>

14. Villar, J., Ariff, S., Gunier, RB, Thiruvengadam, R., Rauch, S., Kholin, A., Roggero, P., Prefumo, F., do Vale, MS, Cardona-Perez, JA, Maiz, N., Cetin, I., Savasi, V., Deruelle, P., Easter, SR, Sichitiu, J., Soto Conti, CP, Ernawati, E., Mhatre, M., Teji, JS, Papageorgiou, AT (2021). Morbilidad y mortalidad materna y neonatal entre mujeres embarazadas con y sin infección por COVID-19: el estudio de cohorte multinacional INTERCOVID. *Pediatría de JAMA*, 175 (8), 817–826.; Disponible en: <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/2779182>.

15. World Health Organization (WHO). Clinical management of severe acute respiratory infection (SARI) when COVID-19 disease is suspected Interim guidance (version 1.2). Second edition. March 13, 2020. WHO reference number: WHO/2019-nCoV/clinical/2020.4. Dispoñible en: <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/clinical-management-of->

[novel-cov.pdf](#)

16. Xunta de Galicia. Consellería de Sanidade. Dirección Xeral de Saúde Pública. Plan Galego de vacinación fronte ao SARS-CoV-2. Última actualización: Versión 8.2 de 7 de Abril de 2022. Dispoñible en: <https://coronavirus.sergas.gal/Contidos/Plan-galego-vacinacion-COVID>.

17. Xunta de Galicia. Consellería de Sanidade. Servizo Galego de Saúde. Dirección Xeral de Asistencia Sanitaria. Recomendacións de manexo da muller embarazada con sospeita ou confirmación de COVID-19 durante o e nacemento. Santiago de Compostela 2021. Dispoñible en: https://runa.sergas.gal/xmlui/bitstream/handle/20.500.11940/14361/Recomendacions_muller_embarazada_COVID.pdf?sequence=1&isAllowed=y